

MLAĐI PUNOLETNICI U KRIVIČNOM POSTUPKU U DOMAĆEM I UPOREDNOM PRAVU

Dr Zoran Pavlović^{*1}

Apstrakt: *U većini savremenih država krivičnopravno vreme maloletstva traje do navršenih osamnaest godina. Bez obzira na to, ova granica postala je relativna, sa stvaranjem zakonske mogućnosti primene maloletničkog krivičnog prava i na mlađe punoletne osobe, a do njihove 21. godine. Pravila maloletničkog krivičnog prava na mlađe punoletne osobe odnosi se na sve faze postupka, sa naglaskom na ulogu službi socijalne zaštite, procenjivanje zrelosti mlađeg punoletnika, njegov boravak u pritvoru, uključujući i izvršni krivični postupak. Izuzetak od primene pravila opšteg krivičnog zakonodavstva na mlađe punoletne izvršioci treba upravo restriktivno primenjivati. Međunarodni standardi prema mlađim punoletnim izvršiocima krivičnih dela u većini savremenih zakonodavstava su implementirani u pozitivno zakonodavstvo, i to kako u Republici Srbiji, tako i u zemljama regiona i šire. Pitanja na koja moraju sudovi da odgovore odnose se na proširenje mogućnosti maloletničkog prava na mlađe punoletne, ali ipak ne preširoko, kako se ne bi granica maloletstva i neopravdano povećala na 21 godinu života, što je zadatak nauke krivičnog prava i legislative de lege ferenda.*

Ključne reči: *maloletnici, zrelost, minimalna granica krivične odgovornosti, mlađi punoletnici.*

^{1*} Dr Zoran Pavlović, redovni profesor Univerziteta Privredna akademija Novi Sad, Pravni fakultet, šef Krivičnopravne katedre i professor et dr h.c. Univerziteta u Pečuju, Pravni fakultet.

Uvodna razmatranja

Krivični postupak prema maloletnicima kao izvršiocima krivičnih dela različit je od onog prema punoletnim izvršiocima. Doktrinarni stav, kada je reč o mlađim punoletnicima, jeste da su to mlade osobe i još uvek nedovoljno zrele ličnosti, čiji proces sazrevanja nije završen do oko sredine dvadesetih godina života, što je rezultiralo i posebnom regulativom za njih. Fluidno određena gornja granica primene propisa o maloletnim izvršiocima krivičnih dela na mlađe punoletnike rezultat je činjenice da je izuzetno nezahvalno odrediti formalnopravnu životnu granicu krivične odgovornosti. Prelaz iz detinjstva u svet odraslih ima svoje posledice i u pravnom položaju lica koja u tom životnom uzrastu izvrše kazneno delo. Granica između maloletstva i punoletstva u krivičnopravnom smislu vrlo često se označava kao starosna granica krivične odgovornosti. Ovakvo označavanje čini se u današnjem trenutku vrlo arhaično, jer se umesto krivične odgovornosti, u pravu Srbije i zemljama bivše SFRJ taj institut, sa drugačijom sadržinom, označava izrazom krivica, u zakonskom smislu već 18 godina. Ali, nezavisno od toga, možemo kroz pregled relevantne literature da konstatujemo da se jedinstveno radi o istom pojmu u kontekstu teme, a to je – starosna granica krivične odgovornosti (*age of criminal responsibility*). Savremena krivičnopravna teorija i legislativna rešenja očigledno su u krivično pravo i implementirali mlađe punoletnike, kao prelazno rešenje iz maloletničkog u opšte krivično pravo, ograničavajući ga u Republici Srbiji na životnu dob od 18. do 21. godine života, dok se u nekim krivičnopravnim sistemima ona produžava i do 22. ili 25. godine čak (važi za neke nama geografski daleke zemlje i sisteme). Prepoznavanje posebne grupe mlađih punoletnih lica u krivičnopravnom sistemu tumačimo kao označavanje lica koja su formalno punoletna i na njih se primenjuju pravila opšteg krivičnog prava, ali zbog uvažavanja činjenica da se procesi socijalnog, psihičkog pa čak i fizičkog sazrevanja ne završavaju formalno sa 18 godina i punoletstvom, to automatski treba da otvori mogućnost delimične primene pojedinih posebnih pravila maloletničkog krivičnog prava. Iako bismo želeli da izbegnemo moguću polemiku zbog izraza, ova lica ćemo ovde označiti kao lica u *starosnoj tranziciji*. Ukoliko bismo ih označili kao maturalno (ne)zrele, time bismo učinili ovu temu mnogo širom.

Pravni položaj mlađih punoletnika u Republici Srbiji regulisan je posebnim zakonom kojim se reguliše i postupak prema maloletnicima (ZM).² Materijalnopravni, procesni i penološki položaj mlađih punoletnika

² Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravno zaštiti maloletnih lica,

u krivičnom i izvršnom krivičnom postupku je specifičan, što možemo reći da je karakteristika i u komparativnom zakonodavstvu. Bez ulaženja u analize brojki Republičkog zavoda za statistiku, koji govori o smanjenom broju izvršenih krivičnih dela od strane maloletnika i mlađih punoletnih lica, nekoliko tragičnih događaja u Republici Srbiji izvršenih sredinom 2023. od strane dece, maloletnika i mlađih punoletnika sa velikim brojem žrtava naveli su nas da se ovoj temi posvetimo sa dodatnom pažnjom, jer se ni na pravnim studijama o procesnom položaju mlađih punoletnika ne govori dovoljno. Iako su rešenja u domaćem zakonodavstvu u najvećoj meri usklađena sa međunarodnim standardima u ovoj oblasti, upravo događaji iz 2023. u Beogradu i okolini Mladenovca upućuju nas da se temi položaja mlađih punoletnika u kaznenom pravu mora i dalje razgovarati, razmatrajući ne samo legislativna rešenja *de lege lata*, nego još važnije i rešenja *de lege ferenda*. Zato, krenimo redom.

Dva primera i nekoliko pitanja

Početkom maja 2023. godine u Beogradu u Osnovnoj školi „Vladislav Ribnikar“ izvršeno je krivično delo teško ubistvo, za koje se osnovano sumnja da je izvršeno od strane deteta K. K. starog 13 godina. Tom prilikom devet učenika i čuvar u školi su lišeni života, a ima i lica koja su zadobila teške telesne povrede.³ S obzirom na to da se radi o licu koje u vreme kada je delo učinjeno nije navršilo četrnaest godina, prema njemu se ne mogu izreći krivične sankcije (član 4 stav 3 Krivičnog zakonika), niti se može voditi krivični postupak. Izuzetno teške posledice koje oseća celokupno društvo posle ove tragedije dovele su do čitavog niza pitanja na koja će se morati davati jedan po jedan odgovor. Jedno od njih tiče se i granice koja je utvrđena kao životna dob od kada se odgovornost za krivična dela može utvrđivati uopšte.⁴ Bez obzira na preporuke koje su date od strane Komiteta za prava deteta i drugih institucija, koje se uglavnom vezuju za 14 godina, u nekim zemljama je ta granica određena i sa 13 pa čak i sa 12 godina, iako su to uglavnom izuzeci. Ali, život je ponekad brži od zakonodavca, i ovo je pitanje

Službeni glasnik RS 85/05 (ZM).

³ <https://www.euronews.rs/srbija/aktuelno/86363/pucnjava-u-skoli-na-vracaru/vest>

⁴ Pavlović, Z., Petrović, I., (2023). Kažnjivo ponašanje i pravni okvir zaštite prava deteta sa osvrtom na usaglašenost sa evropskim standardima, Kragujevac, u: *Pravna regulativa usluga u nacionalnim zakonodavstvima i pravu Evropske unije*, 917–939.

koje sigurno mora detaljno da se razmotri, bez predrasuda i sa predlozima kako doći do rešenja koje je u, u skladu sa Konvencijom o pravima deteta UN, u najboljem interesu deteta. Da bi se zaista nešto konkretno realizovalo, primarno je da se sagledaju uzroci i odgovornosti svih, da se ovakva tragedija, bez obzira na to što je nepredvidiva i neočekivana, ne bi više ponovila.⁵ Emocionalni odgovori javnosti ne smeju da nadvladaju naučne stavove koji treba da odrede efektivna rešenja kako bi zakonodavac imao osnova da reaguje na pravi način.⁶

Počeci prelaska iz ranog detinjstva u odraslu dob jesu granica kojom se meri ova činjenica, a ogleda se u fizičkim, psihičkim, intelektualnim, društvenim, emotivnim, polnim i drugim promenama kod dece, što se onda reflektuje i na pravni položaj deteta koje u toj životnoj fazi učini kazneno delo. Individualizovano, ono počinje oko 10. godine života, a završava se sa 22–25 godina, što je još teže odrediti nego onu tzv. donju granicu.

Dana 4. maja 2023. godine u selima Malo Orašje i Dubona, pucnjima iz automatske puške i pištolja lišeno je života osam ljudi, a njih 14 je ranjeno, od kojih je još jedan kasnije preminuo. Za izvršenje krivičnih dela teško ubistvo iz čl. 114 st. 1 tač. 2 i 11 Krivičnog zakonika (KZ)⁷, nedozvoljena proizvodnja, držanje, nošenje i promet oružja i eksplozivnih materija iz čl. 348 st. 4 u vezi sa st. 3,2 i 1 KZ, otmica iz čl. 134 st. 2 KZ i neovlašćeno korišćenje tuđeg vozila iz čl. 213 KZ, osumnjičen je i vodi se istražni postupak pred Višim javnim tužilaštvom u Smederevu mlađi punoletnik U. B. (20).⁸

Okrivljeni U. B. protiv koga se vodi krivični postupak nalazi se u pritvoru, a postupak se vodi i protiv njegovih srodnika. Imajući u vidu činjenicu da je okrivljeni U. B. mlađi punoletnik, sem osnovnih podataka o pravnoj kvalifikaciji i drugim okrivljenima iz saopštenja VJT u Smederevu nije moguće doći do drugih podataka, kao i da se radi o predmetu koji još uvek nije ni u fazi optuženja, i dalja analiza ovog životnog događaja ne bi bila realna, ali se za sada mogu izvući određena pitanja u vezi sa ovom izuzetnom tragedijom, čije posledice se ne mogu nikada ublažiti ili ispraviti.

⁵ <https://www.novosti.rs/c/hronika/zlocin/1233903/kosta-kecmanovic-ubica-vracar-pucnjava-skoli-pucnjava-vracaru-najnovije-vesti-srbija-vracar-skola-vladislav-ribnikar-pucnjava-beograd-vesti-masakr-masovno-ubistvo-srbija-beograd>

⁶ Pavlović, Z., (2019). *Viktimizacija kroz životne cikluse*, Beograd, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, str. 34.

⁷ Krivični zakonik, Službeni glasnik RS, br. 85/05, 88/05 – ispravka, 107/05 – ispravka, 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14 i 94/16, 35/2019

⁸ <https://smederevo.vjt.rs/saopstenja/saopstenje-za-javnost-81/>

Odlučnost u izvršenju ovih krivičnih dela i način kako su izvršena biće predmet analize nadležnog suda, koji će imati zadatak da utvrdi sve relevantne činjenice u postupku. Zakonsko rešenje da je mlađe punoletno lice ono lice koje je u vreme izvršenja krivičnog dela navršilo osamnaest, a u vreme suđenja nije navršilo dvadeset jednu godinu (uz druge uslove) danas bi moglo da se ponovo razmotri koliko je odgovarajuće. Naime, ispunjavanjem međunarodnih standarda u Republici Srbiji utvrđena je dobna granica od 18, a gornja od 21 godine za mlađe punoletnike. Ali, kao što smo već rekli, reč je o individualizovanoj fazi jer biti odrastao kod nekoga se dešava sa 18, a kod drugog i do 25. godine. Zato odluke suda u ovakvim slučajevima nikada ne mogu biti jednostavne koliko to možda izgleda, uvažavajući sve specifičnosti kasne adolescencije. Nova naučna istraživanja upravo pokazuju da se proces sazrevanja završava tek oko 25. godine života, što bi impliciralo i produžetak trajanju faze mlađeg punoletstva,⁹ jer ono nije samo benefit za okrivljenog, već predstavlja i pojačanu ulogu i odgovornost svih relevantnih institucija uključenih u sudski postupak uopšte. Ovakav koncept poziva upravo da se kroz predviđene mehanizme više radi na prevenciji u svim oblicima, ali bez promptnog reagovanja i pune primene odredaba ovkvih zakonskih rešenja, teško je u ovom trenutku videti rezultate od regulative.

Mladi punoletnici u današnjem zakonodavstvu Srbije

Većina krivičnih zakona donetih u drugoj polovini 20. veka u Srbiji pravila je terminološko razlikovanje maloletnih i mlađih punoletnih učinilaca krivičnih dela, ali i na određivanje starosnih limita koji su se zadržali do danas. Zakonom o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika iz 1959. godine¹⁰ predviđeno je da se punoletnom licu koje u vreme suđenja nije navršilo 21 godinu života i čija duševna razvijenost odgovara razvijenosti maloletnika mogu izreći vaspitne mere (čl. 79j). Krivični zakonik iz 1976. godine normirao je da se učiniocu koji je u vreme izvršenja krivičnog dela navršio 18 ali nije navršio 21 godinu života može izreći vaspitna mera ukoliko se očekuje da će se njome postići svrha koja bi se ostvarila izricanjem kazne. Osim toga,

⁹ André M. van der Laan, Marinus G.C.J. Beerthuisen Charlotte S. Barendregt, Juvenile sanctions for young adults in the Netherlands: A developmental perspective, *European Journal of Criminology*, Volume 18 (Issue 4) July 2021, p. 526–546.

¹⁰ Krivični zakonik, Službeni list FNRJ br. 106/47, 13/51, Zakon o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika, Službeni list FNRJ, br. 30/59, Krivični zakon SFRJ, Službeni list SFRJ broj 44/76.

mlađem punoletnom licu kome je izrečena vaspitna mera mogu se izreći sve mere bezbednosti osim zabrane vršenja poziva, delatnosti ili dužnosti i zabrane javnog istupanja (čl. 82). Za razliku od krivičnopravnih rešenja iz perioda prošlog veka kojima su odredbe o maloletnim i mlađim punoletnim učinocima krivičnih dela bile u okviru opšteg krivičnog zakonodavstva, 21. vek iznedrio je maloletničko krivično pravo kao autonomnu celinu kojom je regulisan položaj maloletnika i, u određenim slučajevima, mlađih punoletnih lica.

Zakon o maloletnim učinocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica (u nastavku: ZM) usvojen je 2005. godine. Odredbe navedenog zakona mogu se odnositi i na mlađa punoletna lica, odnosno lica koja su u vreme izvršenja dela navršila 18 godina, a u vreme suđenja nisu navršila 21 godinu života (čl. 3, st. 4). Da bi se lica ovog uzrasta mogla smatrati mlađim punoletnim licem, potrebno je kumulativno ispunjenje zakonom propisanih uslova. Pomenuti uslovi odnose se kako na uzrast učinioca krivičnog dela tako i na karakteristike ličnosti i okolnosti pod kojima je delo izvršeno.

Ono što je izuzetno važno jeste da je neophodna procena suda da će se vaspitnim merama u odnosu na konkretno lice postići ista svrha kao i izricanjem kazne (čl. 41, st. 1). ZM propisuje da će se određene odredbe ovog zakona primenjivati i na mlađa punoletna lica ako se do početka glavnog pretresa ustanovi da dolazi u obzir izricanje vaspitne mere (čl. 46). Pažljivim čitanjem i jezičkim tumačenjem zaključuje se da se postupak prema mlađim punoletnim licima pokreće od strane javnog tužioca za maloletnike. Javni tužilac za maloletnike podnosi zahtev za pokretanje pripremnog postupka sudiji za maloletnike koji se može složiti sa zahtevom i u tom slučaju se smatra da je pokrenut pripremi postupak. Ako se sudija za maloletnike ne složila sa zahtevom za pokretanje pripremnog postupka, isti se može pokrenuti odlukom veća za maloletnike neposredno višeg suda (čl. 63). Sprovođenje pripremnog postupka, odnosno prve faze postupka prema mlađem punoletnom licu, u nadležnosti je sudije za maloletnike.

Tokom pripremnog postupka saradnja između javnog tužioca za maloletnike, sudije za maloletnike, organa starateljstva i veštaka (lekari, pedagozi, psiholozi) mora da postoji potpuna komunikacija i saradnja s ciljem utvrđivanja stepena socio-emocionalne zrelosti mlađeg punoletnog lica (čl. 53 i 64). S tim u vezi niko ne može biti oslobođen dužnosti da svedoči o okolnostima potrebnim za ocenjivanje zrelosti mlađeg punoletnika, upoznavanje njegove ličnosti i prilika u kojima živi (čl. 50). Kada su ispitane sve okolnosti u vezi sa izvršenjem krivičnog dela, ali i okolnosti

koje se odnose na stepen biopsihičke zrelosti učinioa starosne dobi od 18 do 21 godine, sudija za maloletnike dostavlja spise nadležnom javnom tužiocu za maloletnike koji može zahtevati da se pripremni postupak dopuni ili podneti obrazloženi predlog veću za maloletnike za izricanje krivične sankcije (čl. 69).

U odnosu na mlađe punoletno lice postupak se vodi prema pojedinim pravilima predviđenim za maloletne učinioce krivičnih dela. U skladu sa tim, mlađem punoletnom licu ne može se suditi u odsustvu, a od prvog saslušanja i tokom celog postupka mora imati izabranog branioca ili branioca po službenoj dužnosti (čl. 48 i 49). Mlađe punoletno lice poziva se preko roditelja, odnosno zakonskog zastupnika, osim u onim slučajevima kada bi se to negativno odrazilo na obavezu hitnog postupanja (čl. 54 i 56).

Ako sudija za maloletnike tokom pripremnog postupka stekne utisak da je potrebno izdvojiti mlađeg punoletnika iz sredine u kojoj živi ili radi, ili da mu je potrebno pružiti pomoć, nadzor, zaštitu ili smeštaj, doneće rešenje o meri privremenog smeštaja. Rešenje o ovoj meri može biti doneto ili ukinuto i tokom trajanja postupka pred sudom od strane predsednika veća ili veća za maloletnike (čl. 66 i 76). Ukoliko je, pak, mlađem punoletnom licu određen pritvor, po pravilu će biti odvojen od punoletnih lica, dok u pritvoru sa punoletnim licem može biti izuzetno pod uslovom da punoletno lice neće štetno uticati na mlađeg punoletnika (čl. 68, st. 1). Na mlađa punoletna lica primenjuju se i odredbe o isključenju javnosti tokom trajanja postupka te u skladu sa tim tok postupka i donesena odluka mogu biti objavljene samo uz dozvolu suda, ali se ime mlađeg punoletnika ne sme navesti, kao i podaci koji bi ukazivali na njegov identitet (čl. 55 i 75).

Mlađem punoletniku mogu biti izrečene samo određene vaspitne mere, odnosno jedna ili više posebnih obaveza, mera pojačanog nadzora od strane organa starateljstva ili mera upućivanja u vaspitno-popravni dom. Iz navedene zakonske odredbe proizlazi da se prema mlađem punoletnom licu ne može izreći kazna maloletničkog zatvora. Uz vaspitnu meru može se izreći i odgovarajuća mera bezbednosti (čl. 41 st. 2). Iz navedenog uočavamo da zakonodavac nije postavio ograničenja koja se odnose na visinu propisane kazne za konkretno krivično delo kako prilikom donošenja odluke o primeni odredaba ZM, tako i prilikom izbora vaspitne mere.

Ličnost mlađeg punoletnog učinioa krivičnog dela od suštinskog je značaja, okolnosti izvršenog dela i svrha kažnjavanja, ali ne i težina krivičnog dela. Određena vaspitna mera može biti izrečena i mlađem punoletnom učinioocu krivičnog dela ubistva.

U slučajevima kada se ustanovi da je mlađe punoletno lice dostiglo punu zrelost, odnosno da karakteristike njegove ličnosti kao i okolnosti dela ne ukazuju na to da se vaspitnim merama može postići opšta svrha kažnjavanja, primenjivaće se odredbe Krivičnog zakonika, Zakonika o krivičnom postupku i Zakona o izvršenju krivičnih sankcija.

Činjenica koja jeste kvalifikativ statusa mlađeg punoletnika je zrelost (ZM), koja je zamenila danas pomalo arhaični institut duševne zrelosti maloletnika, iako zakonski ni jedan ni drugi nisu određeni zakonom. Pojedini autoriteti maloletničkog prava, kao što su ranije profesor Obrad Perić sa Pravnog fakulteta u Novom Sadu, sudija VSS Nikola Milošević ili danas sudija Višeg suda u Valjevu dr Dragan Obradović, dali su svoje određenje pojma zrelosti maloletnika. Prema Periću, zrelost se pominje u svim njenim dimenzijama, kao celini problema.¹¹ Obradović ovako očišćen pojam zrelost, bez primesa medicinske nauke, tumači kao nešto što u stvari u prvoj fazi postupka i nije neophodno da imamo definisano, jer se veliki broj informacija o zrelosti maloletnika (a mi bismo rekli i mlađeg punoletnika) može pročitati odnosno *dobiti* iz evidencija i podataka službe socijalne zaštite, odnosno centara za socijalni rad. Te informacije obuhvataju i podatke o socijalnoj zrelosti i razvijenosti, biološkoj, fizičkoj, obrazovnoj, kulturološkoj i drugoj zrelosti.¹²

Stava smo da je u mestima gde postoji dobro razvijena služba socijalne zaštite koja radi svoj posao u punom kapacitetu moguće da poseduju većinu ovih podataka, ali mora da se radi o centrima koji ne rade post festum, nego znaju stanje na terenu i rade preventivno. No većina centara za socijalni rad hronično nemaju dovoljan broj zaposlenih ili rade samo osnovne delatnosti, tako da je ovakav stav nešto čemu treba da stremimo u svim gradovima i opštinama u Srbiji.

Iako na prvi pogled deluje nesporno, pitanje zrelosti je toliko složeno da će se u budućnosti kao relevantnom elementu kod suđenja mlađim punoletnicima morati posebno raspravljati. Naime, Perić smatra da je u pitanju pandan uračunljivosti iz opšteg dela krivičnog prava, smatrajući da ona obuhvata sposobnost shvatanja značaja svojeg dela i upravljanja svojim

¹¹ Perić, O., *Komentar Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica*, Sl. glasnik, Beograd, 2005, 41.

¹² Obradović, D., *Pojedine specifičnosti postupka prema maloletnicima – analiza konkretnog slučaja*, u zborniku *Maloletnici kao učinioci i žrtve krivičnih dela i prekršaja*, Beograd, IKSI, 2015, 389.

postupcima. Sa druge strane, Drakić¹³ ovu zrelost tretira kao opštu zrelost, a ne posebna zrelost dakle uračunljivost kao uslov za utvrđivanje krivice. Jasno je da se radi o utvrđivanju funkcionisanja čoveka kao celine, odnosno konkretnog mlađeg punoletnika, njegove zrelosti kao ličnosti i psihofizičke zrelosti, i socijalne sredine u kojoj je vršio ili propuštao određene radnje koje su dovele do zabranjenih posledica.

U sudskom postupku moramo se složiti sa sublimiranim iskustvom i zaključcima sudije dr Obradovića, da je ispitivanje u najsitnije detalje nečijeg biopsihosocijalnog profila nepotrebno i da takve stvari ne bi trebalo da budu u okvirima sudskog interesovanja.

Druga stvar koja bi mogla da posluži u cilju unapređenja zaštite jeste saradnja centara i škole, koje bi trebalo da imaju ovlašćenja da mogu da rade preventivno, zajedno sa drugim institucijama. Dok se tako nešto ne desi, bivaćemo uskraćeni za mogućnost da se kroz prevenciju može doći do sprečavanja nesreća kao ove koje su opisane.

Stav sudske prakse kada se radi o primeni odredaba Zakona o maloletnicima u Srbiji još uvek nije dovoljno izgrađen.

Tako je Vrhovni sud, u svojoj presudi Kzz 244/14 od 03.04.2014, odlučivao o primeni odredaba ZM na mlađa punoletna lica, u situaciji koja očitio na osnovu nedovoljno preciznih rešenja u zakonskom tekstu zaslužuju da budu pomenuta. Naime, rešavajući po zahtevu za zaštitu zakonitosti republičkog tužioca, VKS je našao da je u konkretnom slučaju zakon prekršen u korist okrivljenog od strane Apelacionog suda u Beogradu, jer su primenjene odredbe ZM u trenutku odlučivanja kada je okrivljeni već bio preko 21 godine života.

Prateći navode iz sudskog spisa, protiv okrivljenog Š.F., Više javno tužilaštvo u Beogradu podiglo je optužnicu zbog izvršenja krivičnog dela iz člana 246 stav 1 KZ i postupak je vođen po odredbama Zakonika o krivičnom postupku, jer je okrivljeni u vreme izvršenja krivičnog dela bio punoletan (s obzirom na to da je imao 18 godina i 11 meseci života). Odredbom člana 3 stav 4 Zakona o maloletnim učinocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica, propisano je da je mlađe punoletno lice – lice koje je u vreme izvršenja krivičnog dela navršilo 18, a u vreme suđenja nije navršilo 21 godinu, te koje ispunjava ostale uslove iz člana 41 tog zakona.

¹³ Drakić, D., *O krivičnoj odgovornosti maloletnika*, Novi Sad, 2010, str. 52. Slično je i u hrvatskom zakonskom rešenju, pa prema tome i u teoriji, v. više kod Singer, M., *Krivično pravo i kriminologija*, Zagreb, 1992, str. 205.

Prema navedenoj zakonskoj odredbi, te činjenici da je okrivljeni krivično delo izvršio dana 02.11.2010. godine, dakle kao mlađe punoletno lice, te da u vreme donošenja prvostepene odluke nije navršio 21 godinu, Viši sud u Beogradu je prema okrivljenom na osnovu člana 41 Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica izrekao vaspitnu meru pojačanog nadzora od strane organa starateljstva.

Nakon toga, Apelacioni sud u Beogradu je povodom žalbe javnog tužioca, a po službenoj dužnosti, rešenjem KŽ1 broj 215/13 od 21.05.2013. godine, preinačio rešenje Višeg suda u Beogradu kojim je okrivljenom izrečena vaspitna mera i prema njemu obustavio krivični postupak na osnovu člana 78 stav 2 Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica, iz razloga celishodnosti, iako je okrivljeni u vreme donošenja drugostepene odluke imao već navršenih 21 godinu i šest meseci života. Ali, Apelacioni sud je, ovako odlučujući kao žalbeni sud, primenio odredbe ZM, i povredio KZ, jer u vreme donošenja odluke nije više mogao da primenjuje ZM, s obzirom na starost okrivljenog.

Odredbom člana 1 stav 1 Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica, propisano je da taj zakon sadrži odredbe koje se primenjuju prema maloletnim učiniocima krivičnih dela, a stavom 2 istog člana, propisano je da se odredbe tog zakona primenjuju i na punoletna lica, kada im se sudi za krivična dela koja su učinili kao maloletnici, kao i na lica koja su krivična dela učinila kao mlađi punoletnici, tj. na lica koja su u vreme izvršenja krivičnog dela navršila 18, a u vreme suđenja nisu navršila 21 godinu života, uz ispunjenje uslova iz člana 41 navedenog zakona (član 3 stav 4 istog zakona).

Odredbom člana 78 stav 2 Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica, propisano je da će veće rešenjem obustaviti postupak u slučajevima kada sud na osnovu člana 354 tačka 2 i 3 Zakonika o krivičnom postupku donosi presudu kojom se optužba odbija ili kojom se optuženi oslobađa od optužbe u smislu člana 355 Zakonika o krivičnom postupku, kao i kad nađe da nije celishodno izreći maloletniku kaznu niti vaspitnu meru.

Kada se imaju u vidu navedene zakonske odredbe, te činjenica da je okrivljeni Š.F. u vreme donošenja drugostepene odluke (21.05.2013. godine) imao navršenih 21 godinu i šest meseci života, to u konkretnom slučaju Apelacioni sud u Beogradu nije više mogao prema njemu primeniti odredbe Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica, pa tako ni odredbe člana 78 stav 2 istog zakona.

Stoga je Apelacioni sud u Beogradu, obustavljajući postupak protiv okrivljenog Š.F. na osnovu navedene zakonske odredbe, učinio povredu Krivičnog zakona iz člana 369 stav 1 tačka 3 ZKP koji se primenjivao u vreme donošenja pobijanog rešenja, u korist okrivljenog.¹⁴

Ovakvo opisani primer iz pravosudne prakse govori u prilog činjenici da, uprkos zakonskom rešenju, pravni standardi u ZM zahtevaju ili bolje preciziranje, ako ne i izmene. Data analiza pokazuje svu složenost primene odredaba ZM na mlađa punoletna lica.

Položaj mladih punoletnika u uporednom pravu

U evropskim državama pravni položaj maloletnika u krivičnom postupku različito je tretiran. Među nekima, kao što su Nemačka, Holandija ili Hrvatska, mlađim punoletnicima mogu se izreći maloletničke sankcije ako se ispune odgovarajuće pretpostavke. U drugu grupu zakonodavstava ulaze zemlje kao što su Danska, Švedska i Finska, gde se mlađim punoletnicima izriču ublažene opšte krivičnopravne sankcije.

Manji broj zemalja, poput Belgije, Bugarske, Estonije, Latvije, Španije, Turske, Velsa ili Ukrajine, ulazi u treću grupu zakonodavstava, nemaju posebna pravila vezana za mlađe punoletnike, ali verujemo da će i one u nekoj budućoj reformi uvesti ovakvo rešenje, kako mlađi punoletnici ne bi bili izgubljeni.

Odredbe nemačkog prava o mlađim punoletnicima

Krivičnopravni položaj mlađih punoletnih lica (*Heranwachsende*) u Nemačkoj normiran je posebnim zakonom koji se primenjuje na maloletne izvršioc krivičnih dela, *Jugendgerichtsgesetz* (JGG),¹⁵ a odredbe o mlađim punoletnicima uvedene su još 1953. Mlađi punoletnik određen je kao lice koje u vreme izvršenja krivičnog dela ima napunjenih 18 godina, a ima manje od 21 godine. U krivičnom postupku prema mlađim punoletnim izvršiocima sude sudovi za omladinu, a u postupku učestvuju policijski službenici, državni tužioci, branioci i druga lica specijalizovana za rad sa mladima i mladim izvršiocima krivičnih dela. Prema mlađem punoletniku može se primeniti

¹⁴ <https://www.vk.sud.rs/sr-lat/kzz-2442014>

¹⁵ *Jugendgerichtsgesetz* (JGG), objavljen 11. 12. 1973. (BGBl. IS. 3427), izmene od 9. 12. 2019. (BGBl. I 2146).

maloletničko zakonodavstvo ako sud utvrdi da se iz ukupne ocene njegove ličnosti i sredine u kojoj živi može zaključiti da je po moralnom i duševnom razvoju u vrijeme izvršenja dela bio na nivou maloletnika (Reifeentwicklung) ili ako se s obzirom na način i okolnosti izvršenja dela i motive zbog kojih je ono izvršeno može zaključiti kako se radi o maloletničkom deliktu (Jugendverfehlung). U tom slučaju sud može izreći bilo koju od maloletničkih sankcija predviđenih u JGG-u. U slučaju da nisu ispunjeni ovi uslovi, primenjuje se opšte krivično zakonodavstvo i opšte krivičnopravne sankcije, s tim da se izrečena kazna može ublažiti. Iako JGG samo navodi da se mlađem punoletniku može umesto kazne doživotnog zatvora izreći kazna zatvora od 10 do 15 godina, u praksi se smatra kako se može, i u pravilu će mu se ublažiti, bilo koja izrečena opšta krivičnopravna sankcija (član 106 JGG). Podaci o primeni maloletničkih sankcija prema mlađim punoletnim izvršiocima u praksi pokazuju kako su nemački sudovi s vremenom takvu praksu prihvatili u velikom broju slučajeva. Nakon prvih decenija primene, maloletničko krivično pravo prema mlađim punoletnicima bilo je primenjeno u oko 40 % slučajeva, dok je 1990. godine taj broj povećan i u manje-više istom obimu je i do danas tako. Nemačko zakonodavno rešenje često se kritikuje kao previše neodređeno te su postojale inicijative da se primena maloletničkog prava dozvoli bezuslovno prema svima do navršene 21 godine, ali se navedeno nije realizovalo u praksi. Duga tradicija maloletničkog zakonodavstva, mogućnosti individualizacije, promene u životima mlađih punoletnika koji se po stavu sudija iz Nemačke još uvek nalaze u razvojnoj fazi, razlog su za ovakvu odluku. Sa druge strane, predrasuda je da je u nemačkom pravu sve strogo određeno, što znači da se mnogi instituti tumače i primenjuju u skladu sa aktuelnim slučajem, a ne normom koju bi ponekad bilo teško primeniti.

Krivičnopravna rešenja u Austriji i mlađi punoletnici

Austrija je kategoriju mlađih punoletnih, koja obuhvata lica od 18 do navršene 21 godine, uvela izmenama i dopunama Zakona o maloletnicima odnosno Jugendgerichtsgesetz (dalje: JGGa) iz 2001,¹⁶ kojom je u krivičnom postupku prema mlađem punoletniku omogućena primena pojedinih procesnih odredaba koje vrede za maloletnike bez ikakvih dodatnih uslova, kao što su stroži uslovi za izricanje istražnog zatvora, nužnosti prikupljanja podataka o

¹⁶ Jugendgerichtsgesetz, 20.10.1988. (JGG), StF: BGBl. Nr. 599/1988, poslednja izmena BGBl. I Nr. 20/2020.

socijalnoj anamnezi osumnjičenog. Za suđenje je nadležan sud za mlade, a u njegovom radu učestvuju sudija za maloletnike, javni tužilac za maloletnike, sve kao i u postupku za maloletne izvršioce. Mlađim punoletnicima ne mogu se izricati maloletničke sankcije ni alternativne mjere, ali im se izrečene opšte sankcije u pravilu ublažavaju i za njih ne vredi posebni minimum. Činjenica da je izvršilac mlađi punoletnik u austrijskom je krivičnom zakonu navedena kao opšteublažavajuća okolnost, a odnosi se na izvršioca koji je krivično delo izvršio pre navršene 21 godine života, ili se radi o osobi za koju se smatra da je delo izvršio pod uticajem nedovoljne duševne razvijenosti, mentalne retardacije ili je izrazito zapostavljen u vaspitanju i obrazovanju. Osim toga, mlađim punoletnicima ne može se izreći kazna doživotnog zatvora, već je maksimalna kazna zatvora koja im se može izreći 15 godina.

Pravo Švedske i pitanje mlađih punoletnika

U Švedskoj je, još od 1905. Godine, donja granica za odgovornost maloletnika 15 godina. Za mlade osobe između 15 i 20 godina koje izvrše krivično delo nadležnost je podeljena između službi socijalne zaštite i organa pravosuđa, s tim da u pravilu prema mladima od 18 do 20 godina postupaju pravosudna tela. Prema toj životnoj kategoriji primenjuju se odredbe krivičnog zakona te im se izrečene sankcije mogu ublažiti ako sud utvrdi da su postupci optuženoga „povezani s njegovim očigledno nedovoljnim razvojem, iskustvom ili sposobnošću za rasuđivanjem“. Krivični postupak prema mlađim punoletnim licima može se voditi uz isključenje javnosti, na njih se mogu primeniti odredbe koje se primenjuju za ubrzanje krivičnog postupka (vođenje skraćenog krivičnog postupka) te sud mora usmeno obrazložiti presudu na pretresu. U praksi se mlađim punoletnicima izriču novčana kazna, uslovna osuda, mera nadzora na slobodi, može se primeniti i načelo oportuniteta, a sankcija koja se često izriče maloletnicima (15–18 god.) je mera tzv. youth service. Kazna zatvora može im se izreći samo izuzetno, kada sud utvrdi da je zbog težine izvršenog krivičnog dela ili zbog postojanja određenih okolnosti izricanje kazne opravdano, što se u potpunosti i poštuje u praksi.¹⁷

¹⁷ Dünkell, F., Heinz, W., Germany, u: Decker, S. H., Marteache, N., (ur.), *International Handbook of Juvenile Justice*, Springer, 2017, 345.

Položaj mlađih punoletnih lica u pravu Holandije

Holandija poznaje starosnu kategoriju mlađih punoletnika. To znači da su maloletnici lica od 12 do 18 godina, a izmenama i dopunama Krivičnog zakona iz 2014. (tzv. „Adolescentenstrafrecht“) povećana je gornja starosna granica granica tako da sada obuhvata lica od navršanih 18 godina u vreme izvršenja krivičnog dela, do navršene 22 godine, uključivo i njih, što je najviša gornja starosna granica mlađeg punoletstva u EU.¹⁸ Cilj ove zakonske izmene bio je omogućavanje fleksibilnije primene maloletničkih sankcija prema mlađim punoletnim izvršiocima krivičnih dela s obzirom na to da su im se do tada izuzetno retko izricale u praksi. Prema mlađim punoletnim izvršiocima i dalje se primarno primenjuju pravila opšteg krivičnog prava, a maloletničke sankcije mogu se primeniti samo ako su ispunjeni dodatni uslovi Krivičnog zakona Kraljevine Nizozemske/Holandije. Primena maloletničkih sankcija zavisi od karakteristika i ličnosti izvršioca i okolnostima u kojima je krivično delo izvršeno. Najveći novum iz ove novele Krivičnog zakona je obaveza forenzičkog veštačenja mlađeg punoletnog izvršioca u fazi pripremnog postupka, sa ciljem da državnom tužiocu i sudu budu neka vrsta pomoći prilikom donošenja odluka. Iako zahtev za primenu maloletničkih sankcija prvenstveno zavisi od ovih preliminarnih podataka, koju pre početka postupka vrši državni tužilac na temelju podataka o krivičnom delu i na osnovu preliminarog forenzičkog izveštaja o karakteristikama izvršioca koje mu priprema probacijska služba, konačnu odluku donosi sud, koji mora imati preporuku državnog tužioca, izveštaj o ličnim karakteristikama izvršioca, o mogućem tretmanu prema mlađem punoletnom koji je izradila stručna osoba, i mišljenje da li je u konkretnom slučaju prema mlađem punoletniku primereno izreći maloletničku sankciju.

Ako su ispunjeni zakonski uslovi, mlađem punoletnom licu mogu se izreći maloletničke sankcije, koje se izvršavaju prema odredbama maloletničkog prava sa naglaskom na vaspitanje, obrazovanje i rehabilitaciju.¹⁹

¹⁸ Van der Laan, A., G. C. J. Beerthuizen, M., Barendregt, C. S., Juvenile sanctions for young adults in the Netherlands: A developmental perspective, *European Journal of Criminology*, June 2019, str. 2.

¹⁹ Van der Laan, loco cit., 12.

Umesto zaključka

Ovako opisano i uređeno zakonodavstvo u vezi sa pravima mlađih punoletnih lica u potpunosti odgovara opšteprihvaćenim međunarodnim standardima. Naime, maloletstvo se u zemljama bivše Jugoslavije, i u Republici Srbiji, završava sa napunjenih 18 godina. Značaj ovog prelomnog trenutka u životu mladog čoveka, a naročito u kontekstu krivičnog prava, shodno preporukama međunarodnih dokumenata relativizuje se kroz primenu maloletničkog prava i na mlađe punoletne osobe. Da li će ta granica biti 21 godina, kako je sada, ili će se razmatrati i neka druga mogućnost, kroz već više puta najavljivane i odlagane izmene maloletničkog kaznenog zakonodavstva, pokazaće se. Možda treba potražiti i argumentacije iz ranijih propisa, koji su u kontekstu zrelosti isticali da se na primer smrtna kazna nije mogla izreći pre navršene 21 godine života (tj. za krivična dela tempore criminis 21 godine starosti), ali se nije mogla izvršiti ni do navršene 23 godine.

Prateći pitanja koja se nameću iz opisanih primera o zločinima u Beogradu i Malom Orašju i Duboni, zaključujemo da zakonodavac *de lege lata* ovde ne ostavlja javnom tužilaštvu i sudu dilemu koje norme će biti primenjene u odlučivanju po krivici u slučajevima iz maja 2023. Ali baš zato, u narednom periodu se mora temeljno razmotriti svaka mogućnost kako bi se za unapred nepredviđen slučaj imalo odgovarajuće zakonsko rešenje, bez uticaja javnosti i uz puno poštovanje načela zakonitosti u krivičnom pravu.

Iz rešenja u našem pravu i analiziranih komparativnih zakonskih tekstova možemo zaključiti da nije sporno da bi se o ovoj temi, pitanju zrelosti i potvrđivanju granice ili njenom pomeranju, kada je reč o mlađim punoletnim licima, trebalo u budućem periodu vrlo detaljno i interdisciplinarno diskutovati. Naime, primena propisa koji se odnose na maloletne izvršioce, u ovom periodu savladavanja zrelosti na samom početku punoletstva, naročito kada se radi o krivičnim delima iz nadležnosti osnovnih sudova, trebalo bi češće da se primenjuje. Razloga za ohrabrivanje profesionalaca ima više, od nedovoljne specijalizacije sudija za maloletnike u sadržinskom smislu te reči, bez obzira na postojanje tzv. licenci, što dovodi do neodgovarajuće analize svih okolnosti slučaja i ličnosti mlađeg punoletnika, do postojanja neraspoloženja da se izriču maloletničke sankcije zbog problema u izvršenju realnog porasta maloletničkih sankcija, posebno zavodskih mera. Sa druge strane, zalažemo se za ograničenu primenu maloletničkih sankcija kod najtežih krivičnih dela, gde bi ipak i težina dela i način izvršenja, posebno što više i nema prosečne fenomenologije kod maloletničkog kriminala, trebalo da budu značajan

elemenat u donošenju odluke koliko su adekvatne maloletničke sankcije u konkretnom slučaju.

Kroz izdvajanje mlađih punoletnih izvršilaca krivičnih dela u posebnu kategoriju u krivičnom pravu, kojom se ublažava ovaj tranzicioni period između mladih i sveta odraslih, primena maloletničkog prava mora biti odmerena u svakom konkretnom slučaju i ne treba da bude pravilo, već izuzetak. U suprotnom, dolazi se do skoro apsurdne situacije, kao u krivičnom pravu Nemačke, gde su u stvari faktički izbrisane granice između procesnog položaja maloletnika i mlađih punoletnih lica, odnosno do faktičkog podizanja gornje granice za punoletstvo. Ovo ne smatramo kontradiktornim, jer treba više primenjivati ovu mogućnost, ali u tačno određenim situacijama, dakle primenjivati postojeće pravilo u skladu sa okolnostima svakog pojedinačnog slučaja.

Međutim, o primeni maloletničkog prava prema mlađim punoletnim izvršiocima ne možemo izvoditi zaključke isključivo na osnovu analize zakonskih rešenja. Koliko je ovo osetljivo područje, sa mnogim pitanjima, govori činjenica i da posle 18 godina od usvajanja Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnorpavno zaštititi maloletnih lica, još uvek nemamo dovoljno jasnu situaciju kada, kako i gde primeniti, a kada ne.

Naime, nije zanemariva činjenica da prema jednom značajnom broju mlađih punoletnih izvršilaca krivičnih dela, sudovi, čak i kada su ispunjeni neophodni uslovi, ne mogu niti bi bilo celishodno, primeniti ZM zbog uzrasta izvršioca u vreme suđenja. U takvim bi slučajevima, međutim, sudovi mogli ublažavati izrečenu kaznu opšteg krivičnog zakonodavstva kada za to postoje uslovi.

Imajući u vidu stav pojedinih teoretičara da se treba koristiti podacima o elementima zrelosti sa kojima raspolažu službe socijalne zaštite, ovi podaci bi mogli, kod odlučivanja o primeni maloletničkog prava, *de lege ferenda* da se prošire i na mlađa punoletna lica, a CSR da ima obavezu ažuriranja tih podataka tokom postupka. No, ovako postavljena stvar već sada prevazilazi temu rada, i to je pitanje koje zaslužuje posebnu obradu iz ugla pravne nauke. Osim toga, *de lege ferenda* smatramo opravdanim da se, dok je mlađi punoletnik u pritvoru, na njega analogno primenjuju pravila koja važe i za maloletnike, odnosno neophodno je prilagoditi način izvršavanja pritvora činjenici mlađeg uzrasta i ličnosti mlađeg punoletnika. Možemo zaključiti da je na javnom tužilaštvu i sudovima da u zakonodavnom okviru koji je postavljen odgovarajuće (uz predložene izmene) i donekle prati trendove krivičnog postupanja prema mlađim punoletnim licima pronađu pravu meru

primene maloletničkog prava kako u prekrivičnom postupku i pre formalnog početka postupka tako i tokom postupka, što nije moguće bez analize i ocene ličnih prilika mlađeg punoletnog lica, njegove zrelosti, tako i okolnosti izvršenja krivičnog dela u svakom konkretnom slučaju.

LITERATURA

1. Pavlović, Z., Petrović, I., (2023). Kažnjivo ponašanje i pravni okvir zaštite prava deteta sa osvrtom na usaglašenost sa evropskim standardima, Kragujevac, u: *Pravna regulativa usluga u nacionalnim zakonodavstvima i pravu Evropske unije*, 917–939.
2. Pavlović, Z., (2019). *Viktimizacija kroz životne cikluse*, Beograd, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, str. 34.
3. André M. van der Laan, Marinus G.C.J. Beerthuisen Charlotte S., Barendregt, Juvenile sanctions for young adults in the Netherlands: A developmental perspective, *European Journal of Criminology*, Volume 18 (Issue 4), July 2021.
4. Perić, O., *Komentar Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica*, Sl. glasnik Beograd, 2005, 41.
5. Obradović, D., Pojedine specifičnosti postupka prema maloletnicima – analiza konkretnog slučaja, u zborniku *Maloletnici kao učinioci i žrtve krivičnih dela i prekršaja*, Beograd, IKSI, 2015, 389.
6. Drakić, D., *O krivičnoj odgovornosti maloletnika*, Novi Sad, 2010,
7. Singer, M., *Krivično pravo i kriminologija*, Zagreb, 1992, str.205.
8. Dünkel, F., Heinz, W., Germany, u: Decker, S. H., Marteache, N., (ur.), *International Handbook of Juvenile Justice*, Springer, 2017.
9. Van der Laan, A., G. C. J. Beerthuisen, M., Barendregt, C. S., Juvenile sanctions for young adults in the Netherlands: A developmental perspective, *European Journal of Criminology*, June 2019.

Zakonski tekstovi

Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravno zaštititi maloletnih lica, Službeni glasnik RS 85/05 (ZM).

Krivični zakonik, Službeni glasnik RS, br. 85/05, 88/05 – ispravka, 107/05 – ispravka, 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14 i 94/16, 35/2019

Krivični zakonik, Službeni list FNRJ br. 106/47, 13/51, Zakon o

izmenama i dopunama Krivičnog zakonika, Službeni list FNRJ, br. 30/59, Krivični zakon SFRJ, Službeni list SFRJ broj 44/76

Jugendgerichtsgesetz (JGG), objavljen 11. 12. 1973. (BGBl. IS. 3427), izmene od 9. 12. 2019. (BGBl. I 2146).

Jugendgerichtsgesetz, 20.10.1988. (JGG), StF: BGBl. Nr. 599/1988, poslednja izmena BGBl. I Nr. 20/2020.

Internet izvori

<https://www.euronews.rs/srbija/aktuelno/86363/pucnjava-u-skoli-na-vracaru/vest>

<https://www.novosti.rs/c/hronika/zlocin/1233903/kosta-kecmanovic-ubica-vracar-pucnjava-skoli-pucnjava-vracaru-najnovije-vesti-srbija-vracar-skola-vladislav-ribnikar-pucnjava-beograd-vesti-masakr-masovno-ubistvo-srbija-beograd>

<https://smederevo.vjt.rs/saopstenja/saopstenje-za-javnost-81/>

<https://www.vk.sud.rs/sr-lat/kzz-2442014>

Zoran Pavlović, PhD

**YOUNG MINORS IN CRIMINAL PROCEEDINGS IN
DOMESTIC AND COMPARATIVE LAW**

Abstract: *In most modern countries, the criminal-legal period of minors lasts until the age of eighteen. Regardless, this limit has become relative, with the creation of the legal possibility of applying juvenile criminal law to younger adults, up to their 21st year. The rules of juvenile criminal law on younger adults apply to all stages of the procedure, with an emphasis on the role of social protection services, assessing the maturity of a younger adult, his stay in custody, including executive criminal proceedings. The exception to the application of the rules of the general criminal legislation to younger perpetrators should be strictly applied. International standards for underage perpetrators of criminal offenses in most modern legislation have been implemented in positive legislation, both in the Republic of Serbia and in the countries of the region and beyond. The questions that must be answered by the courts refer to the extension of the possibility of juvenile law to younger adults, but still not too widely, so that the limit of juvenile is not unjustifiably increased to 21 years of age, which is the task of the science of criminal law and legislation de lege ferenda.*

Key words: *juvenile perpetrators, maturity, the minimum limit of criminal responsibility, younger adults.*